

Jogtörténeti Parerga

Ünnepi tanulmányok

Mezey Barna

60. születésnapja

tiszteletére

Szerkesztette

Máthé Gábor

Révész T. Mihály

Gosztonyi Gergely

Budapest, 2013

A nagyszebeni jogakadémia megalapításának előzményei

Az ünnepelt 1984-ben megjelent tanulmányából – amely a jogakadémiák 1874. évi megreformálásával foglalkozik¹ – is kitűnik, hogy a hazai jog- és oktatástörténetesek a nagyszebeni jogakadémia történetét eddig mintegy „mostoha gyermekként” kezelték, hiszen annak idején az ünnepelt sem tudott nevezett intézmény történetével kapcsolatos irodalmat megemlíteni. Magyar nyelvű tanulmányok valóban nincsenek, s idegen nyelven is alig állnak rendelkezésre mérvadó munkák az alig több mint negyven évig fennálló, de korában rendkívül fontos küldetést betöltő jogi iskola történetéről.

Jelen ünnepi alkalom azonban méltó lehetőséget kínálhat arra, hogy a jogakadémia megalapításának előzményeit, az intézmény szervezeti kereteinek megteremtésére, valamint az oktatandó tananyag kialakítására vonatkozó tervezeteket néhány rendelkezésre álló forrás alapján felvázolhassuk.

A nagyszebeni jogakadémia történetével foglalkozó néhány rövid tanulmány² az intézmény történetét általában három szakaszra bontja:

Elsőként megkülönböztetik az 1844–1848 közötti „szász jogakadémia” („*Sächsische Rechtsakademie*”) korszakát, mely években az intézmény az evangélikus egyház Főegyháztanácsának (amely a korban az egész szász oktatásügyet kontrollálta) felügyelete alatt és a Szász Egyetem finanszírozása mellett működött, s elsősorban a jogtanulásra vágyó szász ifjúság igényeit, valamint az éledező szász nemzeti öntudatot egyre markánsabban képviselő szász központi és helyi önkormányzati szervek képzett hivatalnokok iránti szükségletét kívánta kielégíteni.

A szabadságharc leverése után Erdély neoabszolutista újjászervezése a jogakadémiát állami intézménnyé, „császári és királyi jogakadémiává” szervezte át („*Kaiserlich-königliche Rechtsakademie zu Hermannstadt*”). A kiegyezésig terjedő időszakot tekintik a jogakadémia fénykorának, ami nem utolsósorban annak volt köszönhető, hogy a magyarországi és erdélyi jogakadémiák közül a nagyszebenit tekinthetjük a legjobb anyagi feltételek mellett működő jogoktatási intézménynek, amely – elsősorban pályájuk elején álló – kiváló tanárok számára is vonzerőt jelentett, s konkurencia nélkül vonzotta Erdély – már nem csak szász ajkú – joghallgatásra készülő ifjúságát.

¹ MEZEY B. (1984): A jogakadémiák 1874. évi reformja. In: *A jogászképzés a felsőoktatás rendszerében*. Szerk. KOVÁCS K. Jogtörténeti Értekezések 4. Budapest. 103–116.

² TONTSCH, G. H. (1969): *Die Rechtsakademie zu Sibiu (Hermannstadt)*. Studia Univ. Babeş-Bolyai, Seria Jurisprudentia, Cluj. 98–102; ACKER, U. W. (1978): *Zur Geschichte der Hermannstädter Rechtsakademie (1844–1887)*. Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde 1. 2. 120–129; VLAICU, M. (1988): *Die Hermannstädter Rechtsakademie und ihre rumänischen Studenten*. In: *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*. Bd. 31. Nr. 1. Bucuresti. 30–39.

A kiegészéssel a magyar kultuskormányzat felügyelete alá került az immár „királyi jogakadémia”,³ ahol 1870-ben a magyar is oktatási nyelv lett. Ebben az időszakban is a legtöbb tanárt foglalkoztató és legjobban dotált jogakadémiaként működött az intézmény az ország egyetlen „állam által fenntartott” jogi iskolájaként. Elsősorban a kolozsvári egyetem megalapítása, másrészt a szászok területi kiváltságainak felszámolása és a liberális, de a nemzetiségek számára túl szűkkeblű nemzetiségi politika hatott negatívan a hallgatói létszámokra, és ez az iskola fokozatos kiüresedéséhez vezetett. A német ajkú tanárok aránya csökkent, s a hallgatói létszámok is fokozatosan visszaestek.⁴ Mindezen tényezők is előidéztek azt, hogy – hosszú hezitálás után – Trefort Ágoston kultuszminiszter 1883 novemberének elején kérte I. Ferenc Józsefet, hogy legfelsőbb elhatározásban járuljon hozzá a nagyszebeni oktatási intézmény megszüntetéséhez.⁵ Az elnyert legfelsőbb elhatározás eredményeként az oktatás fokozatosan megszűnt úgy, hogy 1884-ben már nem vettek fel új hallgatókat a jogakadémiára, és az évfolyamok így 1887 őszére „kifutottak”.

Az előkészítés szakaszai

A – alaphelyzet

A szebeni jogakadémia későbbi sikereit komoly, csaknem egy évtizedes előkészítő munka alapozta meg. A szász közösségen belüli viták lecsendesítése és eltérő elképzelések közös nevezőre hozásának évekig tartó folyamata után a kezdeményezésnek meg kellett küzdeni az bécsi abszolutizmus bürokratikus buktatóival is. Egy saját jogi iskola létrehozásának szükségességét a XIX. század harmincas éveiben egyre inkább nemzeti öntudatra ébredő erdélyi szász közösség vezető szervei és egyéniségei ismerték fel. Az egyes nagyobb városok, a székek és kerületek, valamint a Szász Universitas jól felkészült hivatalnokok, illetve a jogkeresők eredményes jogi képviselők iránti igényét a XVIII. század vége előtt olyan szász „jogászok” elégítették ki, akik külföldi jogi tanulmányok után elsősorban saját igazságszolgáltatási és igazgatási szerveiknél (városi magisztrátusok, széki tisztségek) a gyakorlatban sajátíthatták el a hazai jog ismeretét. Azonban ahhoz, hogy teljes képesítésű jogásznak tekintsék őket, az erdélyi királyi tábla megalakítása óta – amely minden „kancellista” számára nyilvánosan látogatható volt – az ott

³ Az említett német nyelvű irodalomban elfogadottá vált erre az időszakra a „magyar királyi jogakadémia” („*Ungarisch-königliche Rechtsakademie*”) korszakmegjelölést alkalmazni. Egyelőre a rendelkezésre álló forrásokban ilyen hivatalos elnevezésre nem találtam utalást. Vö. VLAICU: i. m. 33; ACKER: i. m. 126.

⁴ A szász és román szerzők elsősorban a magyarosítási törekvésekben látják az intézmény lassú lehatárolásának okait, s a jogakadémia utolsó két évtizedének válságjelenségeit elsősorban a magyar központi hatalom konzekvens politikája következményének tekintik.

⁵ A csak német nyelven ránk maradt előterjesztés szövegére és magyar fordítására lásd P. SZABÓ B.: Miniszteri előterjesztés a nagyszebeni királyi jogakadémia megszüntetése tárgyában I. Ferenc József előtt és annak parlamenti előzményei. *Gerundium – Egyetemtörténeti közlemények*, 3. (2012/2), 74–104.

folytatott „deáki” írnoki tevékenység is lehetőséget adott „országos jogi” gyakorlati ismeretek megszerzésére.⁶

A külföldi jogi karok látogatása mellett a XVIII. század végétől a szász fiatalok a kolozsvári katolikus, majd királyi líceumban (itt három – illetve négy – tanszék állt a jogoktatás rendelkezésére), valamint a református kollégiumokban Kolozsváron, Nagyenyeden és Marosvásárhelyen is hallgathattak jogot. Utóbbi helyeken általában egy-egy tanszék (professzor) oktatta a hazai jogot. A kolozsvári líceumban nemcsak a hazai jogot oktatták, hanem a szászok számára fontos római jogot is, amelyet 1833 óta a szász statútumok bevonásával oktattak.⁷ A kolozsvári tanulmányok a magyar nyelv elsajátítása és a társadalmi kapcsolatok kialakítása miatt is fontosak voltak. Ezután következhetett a királyi táblai vagy más kancelláriai gyakorlat, melyet törvény is előírt.⁸

Mindezen lehetőségeket elégtelennek találva a Szász Egyetem 1817-ben a nagyszebeni gimnáziumban jogi tanszéket alapított az erdélyi és a szász jog alapfogalmainak elsajátítása érdekében. A tanszék birtokosának kötelessége volt, hogy az utolsó két évfolyamon heti négy órában erdélyi állam- és büntetőjogot, majd szász magánjogot adjon elő az ennek kiegészítéséül szolgáló római joggal együtt, valamint ismertesse vázlatosan a szász eljárásjogot is.⁹ Egy nemzeti statútum 1835-ben minden szász jogászjelöltnek kötelezővé tette, hogy egy kétéves gyakorlati kurzust abszolváljanak a marosvásárhelyi királyi táblánál, s tudásukról a Szász Egyetem által kivett vizsgán adjanak számot.¹⁰

A szász jogászok szinte kivétel nélkül ezen a képzésen mentek keresztül a XIX. század negyvenes éveitől. De ennek eredményessége – a szász vezető réteg szemében – egyre kétségebbé vált. Hiszen egyrészt a magyar nyelvet nem sikerült megfelelően elsajátítaniuk, mivel a szász hallgatók csak egymás között éltek, illetve Marosvásárhelyen magánórákon németül magyaráztatták el maguknak a joganyagot, ahelyett, hogy a nyilvános előadásokat látogattak volna. Másrészt – miután Marosvásárhelyen a szász jog és szász alkotmány is bekerült a tananyagba, sőt a királyi táblánál leteendő, *censurának* nevezett vizsgán is szóba kerülhettek ilyen kérdések – fennállt a veszélye annak, hogy az ezen tárgyakból folyó vizsgák során a vizsgázatók szája íze szerint válaszoló szász hallgatók elferdítve tanulják meg saját nemzetük jogát, és nemzeti érdekeik élharcosai helyett bólogatójánosokká képeztetnek ki.¹¹

⁶ A deákok és kancellisták kérdésére az erdélyi fejedelmi, majd királyi táblán lásd TRÓCSÁNYI Zs. (1980): *Erdély központi kormányzata 1540–1690*. Budapest. 358; TRÓCSÁNYI Zs. (1988): *Habsburg politika és Habsburg-kormányzat Erdélyben 1690–1740*. Budapest. 356, 378. Utóbbi helyen egy 1717-ben kezelt kimutatásban az egyik ítélmester mellett „4 írnok a szász natióból” kerül megemlítésre.

⁷ MÜLLER, J. G. (1859): *Geschichte der k. k. Hermannstädter Rechtsakademie I-II*. In: *Taschenbuch der k. k. Hermannstädter Rechtsakademie für das Studienjahr 1858–59*. Hrsg. MÜLLER, J. G. Erster Jahrgang, Hermannstadt. 6; Hofdekret vom 13. März 1833. Z. 5098.

⁸ 1791:XXXIII. erdélyi tc. = 1540–1848. évi erdélyi törvények. Szerk.: KOLOSVÁRI S. – ÓVÁRI K. – MÁRKUS D. Budapest. 1900, 529.

⁹ MÜLLER: i. m. 7.

¹⁰ VLAICU: i. m. 31.; FRITSCH, K. *Die Auflösung der Hermanstädter Rechtsakademie, Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*. Nr. 4105 (15. Juni 1887.), 1; Nr. 4106 (16. Juni 1887.), 1.

¹¹ MÜLLER: i. m. 8–9. Az alábbi dokumentumból idéz: *Gutachten der zur genaueren Erörterung des Antrags zur Errichtung einer juristischen Facultät im Schoose der Sächsischen Nation niedergesetzten Commission*. Lásd alább.

Emellé még további két indok is lépett, ami változtatási kényszert sugallt: Az egyik a jog- és államtudományok fellendülése Németországban, amivel a szász hallgatók nem tarthattak lépést az addig meglévő keretek között. A másik tényező pedig a kibontakozó nyelvi harc volt, melynek sodrában az az igény fogalmazódott meg, hogy saját nyelvén kell szakmai ismereteket adni az ifjúságnak ahhoz, hogy nemzeti érdekeiket megfelelően védeni tudják.

B – a szakhatóság kezdeményezése

Ezek szellemében 1838. május 20-án hozta meg döntését a Főegyháztanács (*Oberkonsistorium*), amely a teljes szász iskolarendszert felügyelte, hogy megteszi indítványát a Szász Egyetem felé az új intézmény felállítása érdekében. A Főegyháztanács már másnap beadvánnyal fordult a Szász Egyetemhez, hogy az Egyetem alapítson saját költségére egy jogi kart a szász jogászok kiképzése érdekében,¹² hiszen a szászok a magyar kollégiumokban egyáltalán nem, vagy nem megfelelő mértékben részesülnek jogi képzésben. A hazai középiskolákban az erdélyi jogot mostohagyermekként kezelik, és egy hallgató, jusson el akár külföldi egyetemekre is, ott a hazai jogról semmit sem tanulhat. A javaslat egyébként Joseph Bedeus von Scharberg¹³ két évvel korábbi, az evangélikus Főkonzisztóriumnak címzett beadványára nyúlt vissza, melyben már akkor szorgalmazta egy jogi főiskola alapítását.¹⁴

A beadvány szerint az Egyetem általi alapítás a székek – előre megjósolható – nézeteltéréseinek is elejét vehette volna.¹⁵ És ez így is történt, hisz – igaz, nem vita nélkül – végül a szász közigazgatási egységek jó része az intézmény alapítására szavazott.¹⁶ Ezen döntést megelőzően az Egyetem a javaslatot ugyanis megküldte az általában csak a saját érdekeiket védő székeknek, melyek persze nagyon különbözően reagáltak: Beszterce egyáltalán nem akart ilyesmiről hallani, Segesvár és Brassó úgy vélekedtek, hogy „a célt azáltal is el lehet érni, ha valamennyi szász gimnáziumban alkalmaznak egy jogtanárt, vagy a nagyszebeni gimnáziumban alkalmazott jogtanárt kötelezik arra, hogy gyakorlati életre készülő, és Marosvásárhelyen praktizáló szász jogászszerűeknek a szünetidőben előadásokat tartson a szász magán- és közjogból”. Szerdahelyszék (Reußmarkt) egyenesen három jogi kar (Nagyszeben, Brassó, Segesvár) alapítását tartotta volna szükségesnek.¹⁷

¹² Antrag wegen Errichtung einer juristischen Facultat im Schoose der sächsischen Nation.

¹³ FIEDENFELS, E. von (1875): Bedeus von Scharberg, Joseph Freiherr. In: *Allgemeine Deutsche Biographie II*. Leipzig. 242–243; BUZÁS L. (1953): Bedeus v. Scharberg, Joseph Freiherr. In: *Neue Deutsche Biographie I*. Berlin. 730–731.

¹⁴ *Archivele Statului Sibiu* (a továbbiakban: AStS), Fond Bruckenthal O 1-6, nr. 121, 13.

¹⁵ ACKER: i. m. 124; VLAICU: i. m. 30.

¹⁶ MÜLLER, G. (1927): Die sächsische Nationsuniversität in Siebenbürgen. In: *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*. 318–319.

¹⁷ TEUTSCH, F. (1910): *Geschichte der Siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk. III: 1816–1868: Von der Zeit der Regulationen bis zur Einführung des Dualismus*. Hermannstadt. 165. Vö. ACKER: i. m. 124. A székek véleményére részletesen vö. MÜLLER: i. m. 12–14.

C – szakértői vélemény

Miután a vélemények sokféleségéről az Egyetem értesítette az Főegyháztanácsot, utóbbi testület egy háromtagú bizottságot küldött ki, melynek tagjai a következők voltak: Joseph Bedeus von Scharberg, erdélyi udvari tanácsos és főkormánybiztos, Johann Joseph Roth nagyszzebeni evangélikus városi lelkész, valamint Johann Karl Schuller, a nagyszzebeni evangélikus gimnázium professzora. Feladatuk az volt, hogy megvizsgálják a felmerült ellenjavaslatokat, és szakértői véleményt készítsenek a jogi iskola megvalósíthatóságáról. A bizottság gyorsan elvégezte feladatát: mérlegre tett minden érvet és ellenérvet, és semleges állásponttól kiindulva végeredményben annak a meggyőződésének adott hangot, hogy „a *Főegyháztanács javaslata cél-szerű és sürgősen megvalósítandó*”. Azt az óhaját is kifejezte azonban, hogy a létrehozandó jogi kar („*juridische Facultät*”) ne korlátozza tevékenységét a hazai (szász) jog előadására, hanem mindazokat az ismereteket is oktassa, amely szász hivatalnokok számára részben a társnemzetiségekkel ápolt kapcsolatok miatt, részben a jogász hivatás követelményei miatt fontosak. Vagyis azt fogalmazták meg, hogy szerintük a jogi karnak három professzorból és egy magyar nyelvet oktató tanárból kell állnia.

Az oktatandó tárgyak tekintetében az alábbi javaslatot tették:

1. Minden pozitív jogi tárgy, melyek ismerete a szász hivatalnokok számára nélkülözhetetlen, vagyis az erdélyi államjog, a magyar és szász magánjog, azok minden területével együtt és a római jog.
2. Erdély története az ország és nemzetiségei alkotmánya szempontjából, különös tekintettel a szász alkotmányfejlődésre;
3. A joggyakorlat szempontjából fontos magyar nyelv;
4. Filozófiai államtudományok: természetjog, államjog és politika; nemzetgazdaságtan, pénzügy-, rendszet- és igazságszolgáltatási tudomány.

A vélemény megfogalmazza azt is, hogy ezek elsajátításához elegendő egy racionálisan felépített kétéves kurzus, és javasolja, hogy a királyi kúriai gyakorlatot két évről egy évre szállítsák le.¹⁸

D – a helyben elfogadott alapkoncepció

A bizottság véleménye, melyet a sajtóban is közzé tettek, döntő jelentőséggel bírt az ügy további fejlődésére tekintettel. Az Főegyháztanács és Szász Egyetem közös döntésben nyilvánították ki szándékukat az intézmény létrehozására, és 1840-ben egy dokumentumot fogalmaztak meg: „*Entwurf zur Organisation einer juridischen Lehranstalt im Schoosse der sächsischen Nation.*”

A tervezet – az intézmény belső viszonyait meghatározandó – a három professzor és egy magyar nyelvtanár által oktatandó tárgyakat a következőkben jelölte meg:

- a) jogi enciklopédia, természet-, állam- és nemzetközi jog;
- b) a kamerális tudományok enciklopédiája, nemzetgazdaságtan, számvitel és bányajog;
- c) államháztartástan és pénzügytan;

¹⁸ Gutachten der zur genaueren Erörterung des Antrags zur Errichtung einer juridischen Facultät im Schoosse der Sächsischen Nation niedergesetzten Commission. Vö. MÜLLER: i. m. 15–16.

- d) politika és rendészet;
- e) statisztika és államtan;
- f) erdélyi államjog;
- g) magyar és erdélyi magánjog;
- h) római jog;
- i) Erdély története az ország és nemzetiségei alkotmánya szempontjából, különös tekintettel a szász alkotmányfejlődésre;
- j) büntetőjog és diplomatika;
- k) magyar nyelv.

A tanulmányok két évre korlátozandók, és mindkét tanév két szemeszterre osztandó. A tanév november 1-jén kezdődik és a következő év augusztus végéig tart. Ezen idő alatt az egyházi ünnepek kivételével nem lehetne szünetet tartani. Augusztus második felében – amikor a Szász Egyetem egyébként is egyik közgyűlését tartja – kellene a nyilvános vizsgákat megtartani.

A tantárgyakat a következőképpen kellene előadni szemeszterenként és a hét hat tanítási napján naponként:

1. szemeszter

9–10	heti hat alkalommal	enciklopédikus bevezetés a jogtudományokba, természetjog, államjog, nemzetközi jog	1. professzor
10–11	heti hat alkalommal	erdélyi jogtörténet	2. professzor
15–16	heti öt alkalommal	kamerális tudományok enciklopédiája, bányajog és nemzetgazdaságtan	3. professzor
16–17	heti három alkalommal	magyar nyelv	magyarnyelv-tanár
	heti két alkalommal	számvitel	

2. szemeszter

9–10	heti hat alkalommal	római jog	1. professzor
10–11	heti hat alkalommal	erdélyi államjog	2. professzor
15–16	heti öt alkalommal	államgazdaságtan és pénzügytudomány	3. professzor
16–17	heti három alkalommal	magyar nyelv	magyarnyelv-tanár

3. szemeszter

9–10	heti hat alkalommal	magyar magánjog	2. professzor
10–11	heti hat alkalommal	politika és rendészettan	3. professzor
15–16	heti öt alkalommal	büntetőjog	1. professzor
16–17	heti három alkalommal	magyar nyelv	magyarnyelv-tanár
	heti két alkalommal	diplomatika	

4. szemeszter

9–10	heti hat alkalommal	államtan	3. professzor
10–11	heti hat alkalommal	szász magánjog	1. professzor
15–16	heti öt alkalommal	magyar és szász bírósági rendtartás	2. professzor
16–17	heti három alkalommal	magyar nyelv	magyarnyelv-tanár

A tanulmányokat (mint máshol is a birodalomban) csak az kezdhetné meg, aki igazolni tudja, hogy előírászerűen befejezte filozófiai tanulmányait. Az erről szóló bizonyítványt a tanulmányok végéig, illetve a hallgató intézményből való időelőtti távozásáig a helyi igazgatóság őrzi.¹⁹

A külső feltételekről a következő elképzeléseket fogalmazta meg a tervezet: Az intézmény székhelye Nagyszében legyen. Gondoskodni kell arról, hogy a nagyszebeni jogi karon végzeteknek a megszerzett abszolutórium ugyanúgy lehetővé tegye egyrészt a királyi táblán való gyakorlatot, másrészt a különböző hivatalok betöltését, mint az ország más felekezetéhez tartozó jogi iskolákat abszolválóknak. Az első professzor évi 800 konvenció forintot (*Conventions-Münze*), a második 750 forintot, a harmadik 700 forintot kapjon, előlépési joggal a megüresedő helyekre. A magyar nyelv tanára évi 400 forintra tarthat igényt, de előlépési jog nélkül. A pedellus 120 forintot kapjon. Tűzifára hat téli hónapra 60 forint, az írásbeli ügyintézés szükségleteire az igazgatóság 20 forintot kap. Ezek szerint az összköltség 2970 forint lenne, de mivel az eddig a nagyszebeni gimnáziumban alkalmazott jogtanár fizetése (480 forint) leszámítódik, a teljes szükséglet 2510 forintra rúgna.

Az intézmény közvetlen felügyeletét a Főegyháztanács látná el, amely ténylegesen az egyháztanács elnökéből, valamint egy világi és egy egyházi tanácsosból álló bizottságban (*Oberdirection*) gyakorolná a tanárok felügyeletét, és döntene minden olyan ügyben, ami nem a tanári testület hatáskörébe tartozik. A legfontosabb halasztást tűrő ügyekben a Főegyháztanács döntését kell kikérni, s ezen szerv felé évi jelentést kell készíteni az intézmény helyzetéről, különösen a hallgatók előmeneteléről, magatartásáról és a kiadott abszolutóriumokról. A még kitalálandó *Lokaldirektion* (melynek élén kétévencént váltakozva a professzorok állnak) hatáskörébe tartozna a beiratkozások és a bizonyítványok kiadásának bejegyzése az anyakönyvbe, a hallgatók viselkedésének és erkölcsének közvetlen felügyelete, a köztük fellépő viták elrendezése. Az *Lokaldirektion* azonban a jelentősebb ügyekről köteles beszámolni a hármass bizottságnak. A hallgatók szorgalmának és erkölcsének minősítése az akadémiai szenátus joga, melynek valamennyi professzor a tagja. Az abszolutóriumról szóló bizonyítványát a „*supremus director*” (az *Oberdirection* elnöke) és valamennyi professzor aláírná.²⁰

¹⁹ MÜLLER: i. m. 17–21.

²⁰ Uo. 21–24.

A tervezet a Staatskonferenz előtt

A terv megvalósulásához természetesen szükséges volt az uralkodói hozzájárulás megszerzése is. Az ez irányú kérelem, amely tartalmazta az egyetem pénztárából felajánlott összeg ilyenén felhasználására vonatkozó kérést is, 1841. február 10-én született meg, és a Szász Egyetem nyújtotta be a Helytartósághoz a szükséges uralkodói hozzájárulás megszerzése érdekében. Beadványában az Egyetem saját bevételeiből évi 2510 Gulden előteremtését vállalta az intézmény fenntartására.²¹

A Gubernium, miután magáévá tette a gondolatot, beadvánnyal kereshette meg az Erdélyi Udvari Kancelláriát. Elvileg innen kerülhetett az ügyben felségelőterjesztés az Államkonferencia elé. Mint azt Michael Conrad von Heyendorff, királyi erdélyi kincstartósági tanácsos emlékirataiból tudhatjuk, a kérelem csak két évvel később került elő, a szászok addig hiába vártak a válasza.²² A szászok azonban valószínűleg nem tudták, hogy nem ez volt az első alkalom, hogy az államkonferencia foglalkozott egy esetleges jogi iskola létrehozásával az erdélyi szászok közösségén belül. Mint az alább bemutatandó aktából²³ kiderül, ilyen irányú tervek már korábban tudomására jutottak a Habsburg Birodalom korabeli legfontosabb döntéshozó szervének.²⁴ Igaz, nem menti fel az udvari adminisztrációt a döntés megszületésének késedelmessége tekintetében az a tény, hogy az államkonferencia előtt már korábban is felmerült a saját szász jogi iskola megalapításának kérdése. Még mielőtt a Szász Egyetem 1841 februárjában a Helytartósághoz fordult volna, egy egyéni kérelem (névtelen beadvány) már eljutott a konferencia elé, és az véleményt kért az Erdélyi Udvari Kancelláriától. Mint forrásainkból kiderül, a kancellária 1840 májusában már támogatta a terveket, az ügy mégis elaludt és a Szász Egyetem újolagos kérésére az Erdélyi Udvari kancellária valóban csak 1843. május 14-én élt újabb felségelőterjesztéssel az Államkonferenciához, azonban ekkor már tulajdonképpen nyitott kapukat döngetett.

Az aktát egy Szalay nevű referens készítette elő döntésre. Előadja, hogy már 1836-ban a konferencia elé került egy névtelen beadvány,²⁵ amelynek ugyanez volt a tárgya, és 1837 márciusában is tárgyalta a konferencia a kérdést (750-424/837) Ennek alapján véleményt kértek az erdélyi kancellártól 1839-ben és később is. A referens összegzi az akkor begyűjtött írásos véleményeket, köztük Kovács Miklós katolikus püspök, Kornis János gróf, *Gubernial*

²¹ Uo. 24.

²² VON HEYENDORFF, M. C. (1978): *Unter fünf Kaisern: Tagebuch von 1788–1856 zur siebenbürgisch-österreichischen Geschichte*. Hrsg.: FOLBERT, O. – ACKER, U. W. München. 82.

²³ HHStA Wien, K.A. Konferenzakten 59. 1843: 441. „Vortrag der Siebenbürgischen Hofkanzler vom 14. May. 843. womit er ihr Vortrag der Siebenbürgischen Hofkanzley betreffend der Errichtung einer juristischen Lehranstalt auf dem Evangelischen Gymnasium zu Hermannstadt zukünftig einbegleitet.”

²⁴ Vö. A *Staatskonferenz* (Konferenz, Ministerialkonferenz) magyar vonatkozású iratai (A-, B-, S-sorozat) 1809–1848: Repertórium. PAJKOSSY G. – RESS I. (szerk.) (1998): A Magyar Országos Levéltár segédletei 2. Budapest. 4; RUSZOLY J. (2005): *Európa alkotmánytörténete*. Budapest. 380.

²⁵ Ez valószínűleg Bedeus von Scharberg tervezete volt, aki magánszemélyként címezhetett kérvényt az uralkodóhoz, mely kérvények rendszeresen a konferencia elé kerültek. Vö. *Staatskonferenz*: i. m. 6.

Vizepräsident,²⁶ valamint az erdélyi udvari kancellár álláspontját is, amelyek eltérő szempontokat vetettek fel.

Az önálló nagyszzebeni jogi kurzus hívei elégedetlenségüket fejezték ki azzal szemben, hogy a szász fiatalok csak a kolozsvári líceumban és a református kollégiumokban hallgathattak jogot, ahol „*die Grundsätze der bekannten ultraliberalen Professoren Tunyogi, Szász und Dósa*” megfertőzhetik őket. A pártolók elégtelennek találták a kétéves képzési időt is a kollégiumokban. További támogató érvként előjött az is, hogy többen szükségesnek látják egy „*Lehrkanzel für das österreichische bürgerliche Gesetzbuch*” létrehozását is, amelyet azzal indokolnak, hogy „*bei der Nation zur Sprache gekommen, statt ihren fast 300. jährigen Statuten das österreichische bürgerliche Gesetzbuch in Wirksamkeit treten zu lassen, allein bei der noch wenig verbreiteten Kenntniß der Vorzüge*” odázzák ezt el. A támogatók szerint az ABGB szászok körében való népszerűsítése hozzájárulhat ahhoz, hogy „*auch bei den anderen Nationen mit der Zeit zu Verbesserungen in der Privatgesetzgebung den Impuls geben würde*”.

A protokoll szerint Ő királyi felsége (valószínűleg Lajos főherceg) véleménye szerint sem mond ellent semmilyen megalapozott ok a jogi tanszak (*Lehranstalt*) létrehozásának Nagyszebenben, de feltétlenül figyelembe kell venni az alábbiakat:

- amennyiben a jogi kurzus idejét Kolozsváron három évre emelik, akkor Nagyszebenben is ugyanolyan hosszú kell majd legyen;
- az osztrák polgári törvénykönyvet oktatni kell;
- a jogi kurzus professzorait a kormánynak be kell mutatni kinevezés végett, és a felügyeletet is a kormány látja el a tananyag és a tankönyvek felett;
- a szükséges költségeket a szász nemzetnek kell állnia.

A jegyzőkönyvnek nevezett – bár valószínűleg nem szóbeli tárgyalást tükröző, hanem a tagok között köröztetés révén ismertetett – ügyiratból kiderül, hogy az evangélikus Főegyháztanács vállalta (és már 1838-ban szorgalmazta), hogy a jogi tanszak (*juridische Fakultät*) finanszírozására előteremt évi 2570 forintot. Ehhez a Gubernium és az „*ung: siebenbürgische Hofbuchhaltung*” is egyetértését adta. Mindezek után már 1839 novemberében az uralkodó elé tárták a szakvéleményt. Mindezeket elfogadva nem világos, miért szenvedett mégis több éves késedelmet az engedélyezés, és miért kellett az 1841-es beadvány után is még két évet várni, míg a kancellária 1843 májusában ismét lépett.

Nyilvánvaló, hogy az újabb kérelemmel kapcsolatos vitában lényegesen új érvek nem jelentek meg a kancelláriai előkészítés során, és ezért a most már hivatalos „szolgálati úton” érkezett beadványt támogatólag terjesztették tovább az államkonferencia elé. Az ügyiratból az is kiderül, hogy különösen Ferdinánd²⁷ főherceg pártolta az ügyet: „*in seinem Vortrage die Gründe welche die Errichtung dieser Lehranstalt zur zweckmäßigen Ausbildung der jungen Sachsen nicht nur für die Nation dringend notwendig, sondern auch selbst für die Regierung höchstwünschenswert wünsche*”. A referens az elintézési javaslatát megalapozásául az alábbi-

²⁶ Majd 1838. október 5. – 1840. augusztus 15. között Erdély kormányzója.

²⁷ Valószínűleg Habsburg-Tescheni Károly Ferdinánd (1818–1874) osztrák főherceg, magyar és cseh királyi herceg, császári és királyi lovassági tábornok.

kat idézi: „*Resol. Aug. Auf den Vortrag der Siebg. Hofkanzley vom 16. März 1840. Benigna applaudo ut requisiti pro erigenda Cibinii Schola juridica sumptus, ad annos 2510. flnos. AH [??] calculati, e Cassa nationali Generali supportentur.*”

Az ügyintézési szokásoknak megfelelően ezt az ügyiratot is a referens elintézési javaslatával a tagok növekvő rangsorrendjében köröztették. Többek (pl. Nopcsa Ferenc báró, Károly Ferdinánd főherceg udvari kamarása; Cziráky János gróf, kancelláriai fogalmazó; Nadasdy Mihály gróf, a magyar–erdélyi értekezlet vezetője és Johann Pilgram, államtanácsos) mellett 1843. május 14-én Károly Ferdinánd főherceg is aláírta a javaslatot. Valószínűleg felgyorsította a folyamatot, hogy májusban a Szász Egyetem háromtagú küldöttséget indított útnak Bécsbe,²⁸ ahol Ferdinánd király audienciában részesítette őket. Több más ügy²⁹ mellett a küldöttség a jogi tanfolyam kérdését is a király elé tárta, s ez jótékony hatással lehetett a bürokratikus folyamatokra.

Az előbb ismertetett konferencia-jegyzőkönyv (*Konferenz Protokoll*), valamint a Szász Egyetem újjólagos, 1843. április 7-én kelt felségelölterjesztése alapján 1843. július 3-án megszületett a legfelső elhatározás,³⁰ mely időleges engedélyt adott a jogi tanfolyam – előterjesztéseknek megfelelő – megszervezésére és működésére, s a király július 15-én a szükséges források javaslat szerinti előteremtését (ti. A Szász Egyetem saját forrásaiból) is engedélyezte. A források engedélyezése tárgyában 1843. augusztus 10-én egy helytartósági dekrétum született 8623. szám alatt.³¹

A királyi jóváhagyás megszerzése után még egy évnyi szervező munkába (professzorok pályáztatása, végleges tanrend meghatározása, az oktatás fizikai körülményeinek megteremtése, a könyvtár felépítésének megkezdése) került, míg 1844. november 2-án, ünnepélyes keretek között megnyílt az erdélyi szászok saját jogi főiskolája, melyet fennállta első időszakában „Erdélyi-szász Jogakadémiának” („*siebenbürgisch-sächsische Rechtsakademie – Academia Juridica Nat. Sax. in Transsilvania*”) nevezték.

²⁸ Tagjai voltak Simon Schreiber nagyszzebeni szenátor, Joseph Trausch brassói rendőr-direktor és Samuel Meister, szászsebesi (Mühlbach) királybíró. Vö. MÜLLER: i. m. 24.

²⁹ Vö. *Staatskonferenz*: i. m. 123.

³⁰ HHStA Wien K.A. Konferenzakten 59. 1843: 644.

³¹ MÜLLER: i. m. 24–25 és 45; TONTSCH: i. m. 98.